ISBN-978-81-946103-3-5
Vollume-01 , Issue-01,June-2020

EDITED BOOK
On
Social Problems, Issues and Challenges in 21St Century

Sankalp Publications
And Books Distributors

Editor
Mr.Prashant Dhenge
Director
Sankalp Publication
Nagpur
Contact us- 8600848950
E-Mail - sankalppublications@gmail.com

अनुक्रमणिका

क्र.	विवरण	पृ.क्र.
१	पलायन करने वाले श्रमिक परिवारों में बच्चों की शैक्षिक समस्या पर एक अध्ययन डॉ.हर्षा पाटिल, डॉ.अब्दुल सत्तार, श्रीमती भारती कुलदीप	१
२	ग्रामीण महिला स्वसहायता समूह के विकास में शिक्षा के महत्व का अध्ययन डॉ.हर्षा पाटिल, डॉ.अब्दुल सत्तार, श्री गैंद दास मानिकपुरी	१४
३	कौटुंबिक हिंसाचार व कौटुंबिक हिंसाचार प्रतिबंधक कायदा–२००५ प्रा. शिरीष सुतार	२६
४	उच्चतर माध्यमिक विद्यालयों के विद्यार्थियों में संस्थागत वातावरण का उनके शैक्षिक उपलब्धि पर पड़ने वाले प्रभाव का अध्ययन डॉ.हर्षा पाटिल,सहायक डॉ.अब्दुल सत्तार, श्रीमती मनीषा जैन	३३
५	गडचिरोली जिल्हयातील धान उत्पादक शेतकऱ्यांच्या समस्या एक समाजशास्त्रीय अध्ययन प्रा. शरयु न. गहेरवार	४७
६	**बॅकींग क्षेत्राचा विकासावर होणारा प्रभाव** Dr.Rajesh .S. Bahurupi	५८

बॅकींग क्षेत्राचा विकासावर होणारा प्रभाव

Dr.Rajesh .S. Bahurupi
Bhiwapur Mahavidhyalaya Bhiwapur
DR. Rajesh.G. Walode
M.B Patel College Sakoli

सारांश

भारत हा कृपी प्रधान देश म्हणून ओळखला जातो.या देशात आजही ७० लाकसंख्या शेतीस संबधीत आहे. पुर्वी व्यवसायाची देवान घेवान बलूतेदार पध्दतीने केले जात होते. पुर्वी वेठेबगार पध्दती होती. त्यामुळे बॅकांची गरज भासत नव्हती.प्रंतु काळानुसार देशाची प्रगती होत गेली.त्यामुळे आजच्या आधुनिक युगात बॅका अत्यंत म्हत्वपुर्ण भूमिका देशाच्या अर्थव्यवस्थमध्ये दवानघेवानीच्या व्यवहाराच्या स्वरुपात पार पाडत आहे.

आज बॅकाच्या क्षेत्रात मोठयाप्रमाणात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर केला जातो. त्यामुळे नेटबॅकिंग ए इंटरनेट ए टेलीबॅकींग ए मल्टी बॅकींगं ए चके ए ऑनलाईन अकॉन्ट ओपन करणे तसेच ण्ज ; माहिती तंत्रज्ञान द्ध यापुढे बॅकेला मोठयाप्रमाणात सुविधा उपलव्ध झाल्या आहेत. उदा. व्वतम ठंदापदह ए भ्वउम ठंदापदह ए म्.बी ए उंज ंवक ए क्मइपज ंवकए ब्तमकपज ंवकए ज्ड्ण इ.सुविधा ऊपलव्ध झाल्या बॅकिंग क्षेत्रात संगणक कार्यप्रणालीचा उपयोग केला जातो. आज बॅकिंग सेवेत सरकारी बॅक खाजगी बॅग व विदेशी बॅग असे वर्गीकरण करण्यात आले.परंतु सरकारी बॅकांत ज्या सोया आहे.त्या सर्व सोयी खाजगी बॅकात देखील उपलव्ध आहे. त्यामुळे बॅकेंत नविन तंत्रज्ञान अतिशय महत्वाची भूमिका पार पाडत आहे.

किवर्ड . बॅकिग धोरण व प्रणाली नविन तंत्रज्ञानातील साधनाचा वापर तंत्रज्ञानाचा प्रभाव ग्राहकाचे समाधान व वेळेची बचत काळाची गरज आहे.

प्रस्तावना

बॅकं म्हणजे प्रशाची देवान घेवान ए कर्ज देणे ठेंवी वरील व्याजए लाभांश एएगार ए एपेंशन या सर्व बाबीचा व्यवहार आजच्या काळात आधूनिक तंत्रज्ञानामुळे सर्व व्यवहारात होता त्याला आपन बॅक असे म्हणतो. आजच्या आधूनिक युगात भारतीय अर्थव्यवस्थेवर जागतिकीकरणाचा प्रभाव अनुभवास येतो. त्याचा परिणाम आथिक श्त्रातील सुधारणा

प्रकियेस प्रेरणा मिळाली उच्चगुतवणूक पातळी गाठण्यासाठी उत्पादनक्षम आणि स्पर्धाक्षम अर्थव्यवस्था निर्माण करणे ही उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी तसेच कार्यात विविधता असलेले सवत्र रुजलेली व कार्यक्षम आणि वळकट वित्तीय प्रणाली म्हत्वाची ठरते. यासाठी बॅक ही आजच्या काळात म्हत्वाची भूमिंका पार पाडीत आहे.

१९९९ पासून संगणक क्षेत्रात मोठी प्रगती झालेंली आहे. भारतीय बॅके सोबत विदेशी बॅक इतर वित्तीय संस्था खाजगी बॅका स्पर्धेत आलेल्या आहे.भारता सारख्या विकासनशिल देशामध्ये लोकांना बॅकींग क्षेत्रात सहभागी

करण्यासाठी बँकेंतील सुविधेत वाढ करणे गरजेचे झाले आहे.त्यामुळे प्रत्येक बँक आपल्या ग्राहकांना विविध सेवा देण्यास तत्पर आहे.व ती आज काळाची गरज आहे. त्यामुळे नेटबँकिंग ए इंटरनेट ए एएटेलीबँकींग एमल्टी बँकींगं मोबाईल बँकिंग ए कोर बँकिंग ए डेबीट कार्ड ए क्रेडिट कार्ड ए ई.बँकींग ए ▭ड सेवा ई. सेवा बँकां आज पुरवित आहे.

संशोधनाची पध्दती.

माहितीचे संकलन प्रामुख्याने प्राधमिक स्त्रोताद्वारे मेण्यात आले आहे.दुय्यम स्त्रोताद्वारे ही माहीती संकलीत करण्यात आली आहे.भारतातील राष्टीयीकृत बँक व खाजगी बँक याच्या २०० ग्राहक व १०० बँकं अधिकारी यांच्याकडून माहित एकत्रित करएयात आली आहे. त्यासाठी दैव्यनिदर्शन पध्दतीचीं निवड करण्यात आली. तसेच दुय्यम स्त्रोतील माहितीद ही संबधीत बँकेचे पुस्तक जर्नल व अहवाल ईत्यादी द्वारे मेण्यात आली आहे.

संशोधनाचे उद्देश

१ भारतीय बँकीग प्रणलीत नवीन नवीन तत्रज्ञनाचा वापर व अभ्यास करणे.
२ भारतीतील राष्ट्रीयकृत तसेच खाजगी बँकेची आथिक प्रणालीत तत्रज्ञनाचा वापर करुन ती अद्यावत अंमलात आणने.
३ बँकीग प्रणालीत तत्पर सुविधा ग्राहकांना उपलब्ध करुण देणे.
४ बँकिंग श्रेत्रात आधूनिक तत्रज्ञनाचा वापर करुन संगणकांचा वापर करुन ग्राहकांना समाधान करुन देणे व त्यांना तत्पर सेवा देणे.

संशोधनाची गृहिते

राष्टीयकृत बँकांनी तसेच खाजगी बँकांनी आपल्या विविध माहिती व नविननविन तत्रज्ञान पध्दतीचा वापर केल्यामुळे लोकांना बँकेंतील वित्तीय काम करणे सायीचे झाले तसेच बँकेंतील व्यवहार अत्यंत कमी वेळेत पूर्ण करता आले. व नविन तत्रज्ञानाचा वापर करता आला.

ए टी एम केद्र – एटीम मशीनचा वाढता वापर आधूनिक बँकेच्या एक लाकप्रिय परिणाम आहे. ग्राहकाची २४ तास आथ्रिक गरज पुरविण्याचे कार्य हे मशीन करत आहे.ही मशीन आज प्रत्येक बँक शहराचा म्हत्वाचा ठिकानी स्थापीत झाले आहे.ग्राहकांना कोणत्याही ठिकांनी कोणत्याही वेळी बँकेतुन पैसे काढता येते. आज शहरातील रेल्वे स्टेशनए बस स्टॉप ए शॉपीग कॉम्पलेस एमार्केट एविमान तळ तसेच अनेक महत्वाचा ठिकांनी हि सेवा उपलब्ध आहे. त्यामुळे लोकांना बँकेंत जाऊन लाईनमध्ये लागण्याची गरज नाही..

आजच्या परिस्थितीत शहरासोबतच खेळयातही ऐ टी म सेवा उपलब्ध झाली आहे. त्यामुळे ग्रामीन भागातील भागातील लोकाच्या ज्ञानात वाढ हाऊन त्याचा उपयोग ते आपल्या गावातच पाहिजे त्यावेळी घेतात त्यामुळे त्याचा बराच वेळ व पैसा वाचतो.

कोर बॅकींग . भारतातील कोणत्याही बॅक शाखेमध्ये ग्राहकांचे खाते असले तरीही अन्य कोणत्याही श्शाखेमध्ये त्याला कोर बॅकीगा मुळे व्यवहार करता येतात. संगणकामूळे ग्राहकाच्या खात्याची सर्व माहिती क्षणात कोणत्याही शाखेतील बॅकेला घेता येते.

टेली बॅकीग . आपल्या ग्राहकांना टेलीफोन द्वारें सेवा देऊन बॅकांनी आपली कार्यक्षमता वाढविलेली आहे.एका टेलीफोन द्वार ग्राहकांना हवी असलेली महिती घरबसल्या मीळते. सध्या टेलीफोन सेवा २४ तास उपलब्ध आहे.

मोबाईल बॅकींग . बॅक स्वत: ग्राहकांच्या घरी जाऊन त्यांचा कागद पत्राची पुर्तता करुन ग्राहकांना अल्पवधीत कर्ज पुरवठा व इतर सेवा प्रदान करीत आहे.

आर टी जा एस . अतिशय कमी वेळेत देशात कूठेही पैसे पाठविण्यासाठी आर टी जा एस चा वापर केला जातो.

व्रमकपल ब्वंक . बॅकव्यवसायातील आणखी एक नविन प्रवाह म्हणून क्रेडीट

कार्डचा उल्लेख केला जातो.ग्राहकांना क्रेडीट कार्ड दणें हे बॅकेच्या विकासासाठी

महत्वपूर्ण कार्य समजले जाते.क्रेडीट कार्ड ग्राहकास देशात कोणत्याही ठिकानी

खरेदी करण्यासाठी क्रेडीट कार्डचा उपयोग केला जातो.

प्लास्टीक मनी . क्रडीट कार्ड ला प्लास्टीक मनी म्हटले जाते. या कार्डचा उपयोग पैशा प्रमाणे देण्याघेण्याचा व्यवहार करएयासाठी केला जातो. ग्राहकांना क्रेडीट कार्ड प्रमाणे विशीष्ट मार्यादे पर्यंत रक्कम कर्जाच्या स्वरुपात घेता येते.हि मर्यादा आपल्या ग्राहकांना ठरवून देते.या कार्डमुळे बॅकेच्या व्यवहारात आधूनिक्ता येऊन बॅकेंच्या व्यवसाय वाढविण्यास हे कार्ड उपयुक्त ठरते.

टच स्कीन . या द्वारे ग्राहक संगणकाच्या स्कीनला टच करुन स्वत:च्या खात्यावरील माहिती मीळवू श्शकतो.

ई बॅकीग . बॅकींग क्षेत्रात ईलेक्ट्रनिक माध्यमाचा वापराचा परिणाम म्हणजे ई बॅकीग होय ई बॅकीग म्हणजेच ईलेक्ट्रनिक बॅकीग होय. जेव्हा एखादया क्षेत्रात ईलेक्ट्रनिक माध्यमाचा वापर करुन त्या क्षेत्रात

सुधारणा करण्याचा त्याचा आधुनिकरणाचा आणि त्याचा मार्फत सेवा दिल्या जातात दिल्या जात असलेल्या सेवेमुळे बॅकींग क्षंत्राचा वापर केला जातो.

निष्कर्ष व सूचना

१. बॅकेंचा आधूनिक तंत्रज्ञानामुळे बॅकीग प्रणालीचे कार्य सुलभ झाले आहे.
२. एटीम कार्डमुळे ग्राहकांना पैसे काढणे तसेच एका ठिकानाहून दुस–या ठिकाणी पैशे पाठविण्यासाठी जा विलंब लागत होता तो ए टी एम कार्डच्या २४ तास सवेमुळे सुलभ झालेला आहे.
३. महिती तंत्रज्ञात बॅकींग क्षेत्रात एक महत्वपूर्ण भूमिका पारपाडीत आहे.त्यामुळे जास्त दर्जेदार व तत्पर सेवा ग्राहकांना वेळोवेळी देणे शक्य होत आहे.
४. इटरनेट बॅकींग सेवेमुळे प्रत्यक्ष बॅकेंत जावून व्यवहार करण्याऐवजी ग्राहकांना सोयीचा वेळी कोणत्याही ठिकानी व्यवहार करणे शक्य झाले आहे.त्यामुळे संशोधकाचे समाधान होत आहे.
५. माहिती तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे मनुष्यवळाचा वापर कमी करुन दर्जेदार व तत्पर संवा ग्राहकांना मिळत आहे.

संदर्भ

१. बॅकींग ए डॉ मुकुद महाजन ए निराली प्रकाशन ए प्रथम आवृत्ती एप्रिल २००३
२. बॅक व्यवसायाची मुलतत्वे ए डॉ कांयदे गंगाधर पाटील ए चॅतन्य प्रकाशन
३. गुगल सर्च
४. लोकराज्य जून २०१३
५. पैसा व वित्त ए डॉ सुषमा चांदुरकर ए डॉ सुनिता वाजपे. बॅकं